

Op 14 januari 1998 wordt de honderdste sterfdag van Lewis Carroll herdacht. Een goede aanleiding voor Lewis Carroll verzamelaar **Henri Ruizenaar** om nader in te gaan op het veelzijdige werk van deze intrigerende persoonlijkheid.

Lewis Carroll – een bevlogen wiskunstenaar

White Rabbit

One pill makes you larger
And one pill makes you small.
And the ones that mother gives you
don't do anything at all.
Go ask Alice
when she's ten feet tall.

And if you go chasing rabbits
And you know you're going to fall.
Tell 'em all who got a smokin' caterpillar
has given you the call.
Call Alice
when she was just small.

When men on the chessboard
get up and tell you where to go.
And you've just had some kind of mushroom,
and your mind is moving low,
Go ask Alice
I think she'll know.

When logic and proportion
have fallen sloppy dead,
And the White Knight is talking backwards,
and the Red Queen's lost her head,
Remember what the Dormouse said:
Feed your head, feed your head.

Grace Slick, 1966

Het bovenstaande gedicht is in de jaren 60 muzikaal uitgevoerd door Jefferson Airplane. Het is geschreven door een van de bandleden, Grace Slick.

Voor de hoofdpersoon uit dit lied (Alice) heeft de Alice uit de boeken van Lewis Carroll model gestaan. In het lied worden een aantal scènes uit deze boeken opgevoerd, waarin Jefferson Airplane de vreemde gebeurtenissen die Alice overkomen, toeschrijft aan druggebruik.

Het zal niet de bedoeling van Lewis Carroll geweest zijn de 7-jarige Alice in verband te brengen met drugs. Het is

Charles Lutwidge Dodgson

een interpretatie van Jefferson Airplane die heel goed past in de cultuur van de jaren 60 (ongeveer honderd jaar na het verschijnen van de kinderboeken van Carroll).

De interpretatie van Grace Slick is slechts één van de betekenissen die na het verschijnen van de 'Alice'boeken bekend is geworden. Verderop in dit artikel geef ik ook wat andere manieren waarop je beide boeken zou kunnen lezen.

Lewis Carroll (pseudoniem van Charles Lutwidge Dodgson) leefde van 27/1/1832 - 14/1/1898. Binnenkort kunnen we dus zijn honderdste sterfdag gedenken

Alice in Wonderland

Charles Lutwidge Dodgson, een in gezelschap wat verlegen, stotterende man, heeft bijna zijn hele leven in Oxford (Engeland) gewoond, waar hij wiskundelector was aan het Christ Church College. Hij is wereldberoemd geworden door zijn beide Aliceboeken. *De avonturen van Alice in Wonderland* is een pittoresk fantasieverhaal, waarin Alice, een zevenjarig meisje, brandend van nieuwsgierigheid een Wit Konijn volgt naar zijn hollen in een ondergrondse wereld. Het verhaal zit vol met plotselinge droomachtige veranderingen van tijd en plaats, onverwachte transformaties en een doordringend gevoel van omgekeerde logica.

De onrealiteit van het sprookje roept bij velen een onderliggend 'tevreden' gevoel van herkenning op: hebben we niet allemaal vreemde en absurde ontmoetingen met bijzondere mensen en zijn we niet ooit zelf in omstandigheden terechtgekomen die we niet voorzien hadden? In Wonderland ontmoet Alice veel humoristische en excentrieke wezens. Zoals de Rups die haar leert haar afmetingen te beheersen door het eten van stukjes paddestoel (zie White Rabbit). Alice komt in vele vreemdkomische situaties terecht waarin zij meer redelijkheid en gevoeligheid aan de dag legt dan de wezens die zij ontmoet. Aan het eind, in de grote finale van het boek, komen alle personages uit het verhaal samen in een bizarre rechtszaak waarin Alice als getuige gedagvaard is. Op dat moment herkent Alice de meeste wezens als speelkaarten en wordt ze plotseling weer wakker in de 'echte' wereld.

Alice in Spiegelland

De avonturen van Alice in Spiegelland, het tweede verhaal, speelt een half jaar later, in november. Alice is aan het spelen in een kamer met een grote spiegel. Als ze door de spiegel heenstapt, komt ze in een zelfde kamer terecht als die ze verlaten heeft, alleen zijn in deze kamer alle objecten levend en verloopt de tijd anders dan in de 'gewone' wereld.

Deze nieuwe omgekeerde wereld is een reusachtig schaakbord met levende schaakstukken waarin Alice de rol krijgt toegewezen van pion van de Witte Koningin. Het vervolg van het verhaal bevat een bijzonder schaakspel waarin Alice's ontmoetingen met andere personages corresponderen met schaakzetten. Hierdoor heeft dit verhaal meer structuur dan het wat vrijere Wonderland. Net als in Wonderland zijn de wezens die Alice in Spiegelland ontmoet van allerlei pluimage. De meesten zijn zeer spraakzaam, hebben een absurd voorkomen en houden er vreemde denkwijzen op na. Een aantal personages komt voort uit kinderversjes van die tijd.

Ook het nu volgende beroemde nonsensgedicht Jabberwocky (in een vertaling van Reedijk & Kossman: Wauwelwok) komt hierin voor

WAUWELWOK

't Wierbradig, en de spiraments
Bedroorden slendig in het zwiets:
Hoe klarm waren de ooiefants,
Bij 't bliuven der beriets.

Pas op de Wauwelwok, mijn kind!
Zo scherpgetand, van klauw zo wreed!
Zorg dat Tsjoep Tsjoep je nimmer vindt
Vermijd de Barbeleet.

Hij nam zijn grijpend zwaard ter hand:
Lang zocht hij naar den aarts-schavoest
Maar nam toen rust in lommerslust
Op een tumumboomknoest.

En toen hij zat in diep gedenk,
Kwam Wauwelwok met vlamvend oog,
Dwars door het bos met zwalpsse zwenk,
Sluw borbelen wijl hij vloog.

Eén, twee! Hup twee. En door en door
Ging kler de kling toen krassekruis.
Hij sloeg hem dood en blodd'rig rood
Bracht hij het tronie thuis.

Hebt gij versnaggeld Wauwelwok?
Kom aan mijn hart, o jokkejeugd!
O, heerlijkheid, fantabeltijd!
Hij knorkelde van vreugd.

't Wierbradig, en de spiraments
Bedroorden slendig in het zwiets:
Hoe klarm waren de ooiefants,
Bij 't bliuven der beriets.

Illustratie van John Tenniel uit *Alice in Spiegelland*

Van de Witte Koningin leert Alice meer over het vreemde spiegelland. De herinneringen van mensen, zoals zoveel andere dingen, werken er achteruit. Aan het eind nemen de Rode en de Witte Koningin Alice een test af en wordt Alice ten slotte zelf tot koningin gepromoveerd. Haar kroningsfeest is bizar, tot ze, net als in Wonderland, het heft in eigen hand neemt en ontwaakt uit haar droom.

De vreemde wezens die Alice in beide verhalen ontmoet, zijn allemaal intellectuelen, die zonder duidelijke reden vreemde denkbeelden tentoonspreiden. Daartegenover staan de heeleerheid en het gezond verstand van Alice. Zij ziet de dingen zoals ze werkelijk zijn, zoals wij ze ook zouden zien.

Uit de boeken spreekt een diep heimwee en een groot verlangen naar een verloren gegaan paradijs. Je zou de boeken dan ook kunnen lezen als een zoektocht naar dit paradijs.

Verschillende interpretaties

In de ruim 125 jaren die zijn verstreken sinds de eerste publicatie van *Alice in Wonderland* (1865) en *Alice in Spiegelland* (1872), zijn heel wat interpretaties gegeven van beide boeken.

Je zou het boek kunnen lezen:

- Als *historicus*: Alice in Spiegelland is een parodie op de Frans-Duitse oorlog van 1870- 1871; de boeken zijn een middeleeuwse beschrijving van het paradijs; de boeken vormen een geheime geschiedenis van de religieuze tegenstellingen in het Victoriaanse Engeland.
- Als *maatschappij-criticus*: de boeken vormen een weerspiegeling van het conflict van de anarchist (Alice) tegen de gevestigde orde.
- Als *filosoof*: de boeken beschrijven de wereld volgens Humpty Dumpty, een voortreffelijke linguïst en een miserabele wiskundige.
- Als *druggebruiker*: de boeken vormen het verslag van psychedelische ervaringen.
- Als *pedagoog*: de boeken bevatten kritiek op 'verkeerde' opvoeding van kinderen.
- Als *taalgeleerde*: de boeken bevatten de grondslagen van de moderne linguïstiek.
- Als *psycholoog*: de boeken beschrijven nieuwe versies van het Oedipuscomplex.
- Als *zenboeddhist*: de boeken bevatten heel wat koans (paradoxen die bij bestudering tot uiteindelijk inzicht (verlichting) moeten leiden).
- Als *psychiater*: de boeken kunnen als één grote Freudiaanse psychoanalyse opgevat worden. Uit de verhalen spreekt de angst van een volwassen man (Lewis Carroll) voor de vrouwelijke seksualiteit.

Lewis Carroll heeft over de verschillende interpretaties van zijn boeken nog voor zijn dood geschreven: 'welke

goede berekenissen er in de boeken ook mogen schuilen, ik ben gaarne bereid die als de betekenis van de boeken te aanvaarden'.

Dodgson als fotograaf

Charles Lutwidge Dodgson was behalve wiskundige, schrijver van (nonsens)poëzie, brieven en kinderboeken, ook fotograaf. Als fotograaf was hij in staat zijn ideeën over kunst uit te dragen. Door middel van zijn foto's maakte hij de sprong van bezoeker van galerieën naar het kunstenaarschap zelf. Fotograferen was in zijn tijd een vrij tijdrovende en complexe technische bezigheid en dat paste om twee redenen heel goed bij hem: op de eerste plaats verschaft de fotografie hem een nieuwe, moderne en unieke manier om zich met kunst bezig te houden en op de tweede plaats beleefde hij veel genoeg aan de nauwgezette voorbereidingen die nodig waren om een goede foto te kunnen maken. Zijn werk als fotograaf bracht hem in contact met jonge kinderen, met name meisjes, waar hij graag mee omging. Sommigen beweren dat dat was omdat hun seksualiteit geen bedreiging voor hem vormde. Dodgson wordt momenteel beschouwd als de eerste kinderfotograaf (van voornamelijk meisjes) uit het Victoriaanse tijdperk. Zijn portretfoto's uit die tijd zijn heel bekend geworden. Als fotograaf had Dodgson makkelijk toegang tot kinderen. Fotografie was immers in die tijd iets unieks. In de hoedanigheid van fotograaf

Alice Liddell als bedelaarsmeisje

ontmoette Dodgson ook voor het eerst het meisje dat model heeft gestaan voor de Alice uit *Alice in Wonderland*, één van de dochters van de toenmalige decaan van het Christ Church College in Oxford. Op 4 juli 1862, tijdens een boottocht op de Thames, vermaakte Dodgson voor het eerst de model-Alice samen met haar zusjes met de avonturen van *Alice in Wonderland* (de voorloper van het boek).

Dodgson als wiskundige

Als wiskundige streed Dodgson niet in de frontlinie van het toenmalige wiskundebolwerk. Zijn wetenschappelijke werk is echter origineel en doordacht. Dodgson hield zich onder meer bezig met elementaire meetkunde, logica en speltheorie (hoewel die laatste term pas veel later geformaliseerd zou worden). Hij ontwierp een nieuwe gestroomlijnde manier om algebraïsche determinanten te gebruiken en publiceerde in 1867 *An Elementary Treatise on Determinants* met originele en elegante concepten. De volgende anecdote doet hierover de ronde: Koningin Victoria was zo verguld met het boek *Alice in Wonderland*, dat zij Lewis Carroll verzocht haar zijn eerstvolgende boek ook te sturen. Plichtsgetrouw als Dodgson was, schonk hij haar *An Elementary Treatise*.

Dodgson zelf was over dit voorval niet zo te spreken en heeft het zelfs herhaaldelijk tegengesproken.

Tot voor kort beschouwden de meeste moderne wiskundigen Dodgson's professionele werk als grillig, te elementair en soms geheel onjuist. Tegenwoordig wordt meer erkend dat hij zowel in de literatuur als in de wiskunde erg origineel was. Zo was hij de eerste persoon in het Engelse taalgebied die erop wees dat er soms gelijktijdig een meerderheid van A over B, van B over C en van C over A kan bestaan. Hij schreef ook pamfletten over evenredige vertegenwoordiging en tennistoernooien.

In zijn kinderboeken zijn talloze wiskundige en op wiskunde gebaseerde verwijzingen terug te vinden:

- *paradoxen*: bijvoorbeeld als de Zwarte Koningin tegen Alice zegt dat in haar land zo hard mogelijk gelopen moet worden om op dezelfde plaats te blijven; een boodschapper fluistert door te schreeuwen.
- *op het gebied van de lege verzameling*: het aanbieden van niet-aanwezige wijn bij de theevisite; zo vraagt Alice zich af: waar is de vlam van de kaars als de kaars niet brandt?
- *recursie-effect*: de oneindige herhaling die ontstaat als je twee spiegels tegenover elkaar zet (ook wel het Droste-effect genoemd).
- *absurde rekenbewerkingen*, zoals vermenigschuldigen en opzwellen en meer concreet $4 \times 5 = 12$, $4 \times 6 = 13$, enzovoorts.
- *woordspelingen* (vaak moeilijk vertaalbaar, bijvoorbeeld als de ene persoon zegt 'tail' en de ander het op-

vat als 'tale') en raadsels als: waarom lijkt een raaf op een schrijftafel?

- *op het gebied van de 'logica'*: om de Rode Koningin te naderen moet Alice teruglopen.

Ondanks zijn interesse in kinderen, en dan voornamelijk meisjes, is Dodgson nooit getrouwd geweest. Zijn leven als vrijgezel, zijn doofheid in zijn rechteroor, zijn stotteren, zijn drukke en succesvolle carrière, zijn jarenlange vriendschappen met meisjes, bestempelen hem tot een raadselachtige man over wie het laatste woord nog niet is gezegd. Van het boek *Alice in Wonderland* zijn minstens zeventig vertalingen verschenen. Verder hebben tientallen illustratoren de Aliceboeken verfraaid, waaronder John Tenniel, Ralph Steadman en in Nederland Rie Cramer.

Op de komende wiskundedagen, 30-31 januari 1998 in Noordwijkerhout, zal ondergetekende een uitstalling verzorgen van werk van Lewis Carroll.

H. Ruizenaar, Oldenzaal

Literatuur

Beknpte lijst van boeken Lewis Carroll:

- 1858 *The fifth book of Euclid treated algebraically*.*
- 1865 *Alice's adventures in wonderland*.
- 1867 *An elementary treatise on determinants*.*
- 1872 *Through the lookingglass, and what Alice found there*.
- 1873 *The enunciations of Euclid 1-6*.*
- 1876 *The hunting of the snark*.
- 1886 *The game of logic*.
- 1889 *Sylvie and Bruno*.
- 1896 *Symbolic logic*.

* gepubliceerd onder de naam Charles Lutwidge Dodgson

Enkele biografieën:

- 1954 *Lewis Carroll* door Derek Hudson.
- 1979 *Lewis Carroll, a biography* door Anne Clark.
- 1995 *Lewis Carroll, a biography* door Morton Cohen.

Enige referentieboeken:

- 1960 *The annotated Alice* door Martin Gardner.
- 1977 *Aspects of Alice* door R. Phillips.
- 1979 *The letters of Lewis Carroll* door Morton Cohen.
- 1981 *The magic of Lewis Carroll* door J. Fisher.
- 1994 *The mathematical pamphlets of CLD and related pieces* door Fran Aeles.
- 1994 *More annotated Alice* door Martin Gardner.

Er is ook een eigen homepage van Lewis Carroll:
<http://www.lewiscarroll.org/carroll.html>